

**ФОРМУВАННЯ ЕТНОХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ
ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У публікації проаналізовано різні підходи до визначення поняття “етнохудожня культура” та інших пов’язаних з ним термінів. Розкрито роль етнохудожньої культури в життєдіяльності окремої особистості та суспільства загалом. Визначено шляхи формування етнохудожньої культури особистості в закладах освіти.

Ключові слова: етнос, нація, культура, етнічна культура, національна культура, художня культура, етнохудожня культура.

Демократичні зміни в сучасному суспільстві зумовлюють зростання значущості етнічних факторів у життєдіяльності людей, загострення проблеми національної ідентичності для деяких з них. У таких умовах виникає необхідність в активізації педагогічної роботи у вітчизняних освітніх закладах, спрямованої на виховання молодих людей як носіїв цінностей і традицій культури свого народу. Особливе місце в цьому процесі має посісти формування етнохудожньої культури особистості, яка є важливим органічним компонентом її національної культури.

Як з’ясовано, в науковій літературі висвітлюються окремі аспекти цієї проблеми. Так, визначенню етносу як суб’єкта історичного процесу, шляхів формування етнічної самосвідомості присвячено праці таких філософів і соціологів, як М. Вебер, М. Єшич, Х. Кон, М. Попович, Е. Сайко, Ю. Титова, І. Фролов, Е. Шилз та інші. Теоретико-методологічні основи вивчення феномену культури й, зокрема, етнокультури подано в наукових доробках відомих фахівців у галузі теорії культури А. Арнольдова, М. Бахтіна, Е. Маркаряна, В. Межуєва, Ю. Лотмана та інших. Певні питання етнічної психології розкрито в публікаціях В. Агеєва, В. Криська, В. Мухіної, В. Павленко, С. Тагліна, В. Тишкова та інших. Багато цінних ідей про здійснення національного та громадянського виховання молоді висловлювали у своїх працях видатні класики педагогіки Й. Герbart, Ф. Дістервег, Дж. Локк, М. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Ушинський та інші. Педагогічні підвалини формування національної й етнохудожньої культури особистості обґрунтовано в дослідженнях сучасних науковців І. Беха, О. Вишневського, І. Зязюна, О. Савченко, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука та інших.

Як відзначають науковці, саме за допомогою залучення молодих людей до здобутків національної й етнічної культур відбувається опанування ними накопиченого народом соціального досвіду, оволодіння відповідними національними цінностями, традиціями, ідеалами, нормами поведінки тощо. Відзначаючи важливість залучення молоді до національних традицій, С. Бондерева звертає увагу на те, що особливого значення цей процес набуває в періоди прискореного розвитку суспільства, адже саме в такий час виникає загроза щодо втрачання певними етносами своєї самобутності, специфіки, “національного обличчя”, чого не можна допустити, бо самобу-

тність етносу є “узагальненою характеристикою способів виживання”, притаманною певній спільноті [1, с. 4].

Однак, як свідчить аналіз наукових праць і сучасного досвіду виховання, величезний педагогічний потенціал національної культури недостатньою мірою використовуються в педагогічному процесі освітніх закладів, з боку педагогів не приділяється гідної уваги формуванню в молоді етнохудожньої культури. Це зумовлює актуальність обраної проблеми дослідження.

Метою статті є аналіз проблеми формування етнохудожньої культури особистості.

Термін “етнохудожня культура” є складним і багатозначним. Тому для адекватного його визначення доцільно спочатку розкрити суть таких понять, як “етнос”, “нація”, “культура”, “етнічна культура”, “національна культура”, “художня культура”.

Так, на думку М. Чебоксарова та І. Чебоксарової, етнос являє собою просторово обмежені скупчення специфічної культурної інформації, причому міжетнічні контакти забезпечують обмін цією інформацією [8]. Цю думку доповнює М. Єшич, який визначає етнос як своєрідну спільноту, яка сформувалася в процесі історичного розвитку й яка об’єднує певну сукупність людей на основі їхньої мовної або соціокультурної спорідненості, незалежно від того, чи вони мешкають компактно на якійсь чітко визначеній території, чи проживають у віддалених один від одного місцях, у тому числі на теренах різних держав [9, с. 251].

Як з’ясовано, поняття “нація” є ширшим за значенням, ніж “етнос”. Адже нацією називається спільність людей, яка має спільну мову, територію мешкання, культуру та характеризується єдністю економічних, соціально-політичних і духовних інтересів. Етнос (чи група етносів) стає нацією тільки в тому випадку, коли в ній виникає стійка потреба в політичному, культурному, економічному, психологічному самовизначенні [7, с. 476].

Наступним ключовим поняттям, яке вимагає визначення в контексті нашого дослідження, є культура. Аналіз наукових праць засвідчує, що автори трактують це поняття неоднозначно. Не зупиняючись на докладному аналізі різних позицій вчених із цього питання, вважаємо за доцільне звернутися до точки зору В. Розіна, який розкриває сенс цього поняття в трьох основних аспектах: як творчість, як семіозис, як соціальну дійсність. Так, перший аспект культури проявляється в тому, що вона породжується свідомими зусиллями людей як членів соціуму. Другий аспект відображає той факт, що поступово результати цих зусиль переходить у розряд звичайного, природного, а цей перехід забезпечується мовними засобами (семіозисом). Соціальна дійсність як третій аспект культури відображає той факт, що культури народжуються, існують і вмирають, взаємодіють між собою, причому нові культури формуються, асимілюючи переосмислений досвід і структури інших культур. У такому розумінні культуру можна сприймати як соціальний організм [9, с. 53].

На підставі вищевикладеного можна ввести поняття етнічної культури. Так, З. Сікевич визначає етнічну культуру як сукупність загальних ет-

нічних символів, які засвоюються та інтеріоризуються людьми завдяки спільній мові, єдиному історичному минулому, сталим традиціям, ритуалам і звичаям [4, с. 182]. Ураховуючи співвідношення термінів “етнос” і “нація”, слід відзначити, що національна культура є більш широким поняттям, адже під ним розуміються сукупність символів, вірувань, переконань, цінностей, норм поведінки, які характеризують духовне життя людської спільноти в тій чи іншій державі.

Значна увага під час проведення наукового пошуку приділялась також визначенню терміна “художня культура”. За поглядами відомого науковця М. Кагана, художня культура являє собою сукупний спосіб і продукт самостійного виду людської діяльності – художньої. Уточнюючи свої думки, автор пояснює, що цей вид культури включає: 1) всі галузі художньої діяльності: словесної, музичної, театральної тощо; 2) всі процеси, що пов’язані з вищевказаними видами діяльності (створення, збереження, поширення, сприйняття, оцінювання, вивчення художніх творів), а також процеси, що забезпечують успішне функціонування художньої культури – виховання художників, критиків, мистецтвознавців, організаторів художнього життя [3, с. 27]. Також важливо відзначити, що художня культура заохочує до творчої діяльності не тільки професійних митців, але й тих людей, які можуть не мати спеціальної підготовки в цій галузі.

Особливе місце в системі художньої культури займає етнохудожня культура, яка є величезним досягненням народу, адже в ній зафіксовано його історичну пам’ять, відображено перевірені століттями сталі ціннісні пріоритети та норми поведінки. Уточнюючи своє бачення суті етнохудожньої культури, науковці визначають її як: 1) цілісне особистісне утворення, що включає в себе сукупність етнохудожніх, етнокультурних знань і уявлень, оволодіння різними технологіями виготовлення художніх виробів, характерних для етносу певного регіону (К. Есеккуєв [11]); 2) багатаспектну систему створених людиною матеріальних і духовних цінностей, яка історично розвивалась у конкретних історичних умовах, а також процес самореалізації та розкриття творчого потенціалу особистості на певній території (М. Шабанова [10]); 3) інтегральне утворення особистості, яке включає етнохудожні потреби, культурні інтереси, духовні цінності, здібності, знання, вміння і навички людини в галузі культури й мистецтва свого народу, необхідні для збереження, розвитку етносу, вітчизняної та світової культури (Т. Воробйова [2]); 4) сукупність професійних знань, умінь, навичок, професійно-особистісних цінностей, які визначають підготовленість студентів до здійснення професійної діяльності на основі національних традицій і менталітету (Н. Ульянова [6]).

Визначаючи характерні ознаки етнохудожньої культури, М. Спірина звертає увагу на те, що цей вид культури відрізняє колективний творчий характер її створення, тривала за часом і поширена в певному етнічному середовищі традиційність. Тому позитивний соціокультурний потенціал етнохудожньої культури можна використовувати як ефективний засіб для подолання багатьох проблем і деформацій у сучасному суспільстві [5].

Висновки. На підставі вищевикладеного зроблено висновок про те, що етнохудожня культура є цілісним особистісним утворенням, яке засвідчує етнохудожню поінформованість людини, оволодіння нею сталими вміннями в певній галузі художньої творчості (співах, танцях, виготовленні художніх виробів у народному стилі тощо), сформованість гарного художнього смаку, творчих здібностей, розвиненість здатності відчувати прекрасне. Установлено, що етнохудожня культура має також значні педагогічні резерви для духовного розвитку молодих людей, залучення їх до гуманістичних моральних і естетичних цінностей, забезпечення усвідомлення кожною особистістю своєї належності до певного народу, стимулювання її до творчого самовираження й самореалізації.

На основі аналізу наукової літератури та результатів власного практичного педагогічного досвіду роботи зроблено висновок про те, що процес формування в молоді етнохудожньої культури можна здійснювати за допомогою таких шляхів:

1) проведення систематичної етнохудожньої просвіти молодих людей, що забезпечує засвоєння ними необхідних етнохудожніх знань і уявлень;

2) стимулювання відвідування юнаками й дівчатами виставок художніх виробів, ярмарок, організованих етнічних свят, концертів ансамблів народної пісні й танців тощо, що сприятиме ознайомленню молодими людьми з кращими зразками етнохудожньої культури, розвитку в них гарного смаку, здатності відчувати красу в різних її проявах;

3) залучення молодих людей до різних видів практичної етнохудожньої діяльності, що дасть їм змогу оволодіти певними вміннями в цій сфері, збагатити свою етнохудожню культуру.

У майбутній дослідній діяльності планується визначити специфіку формування етнохудожньої культури в майбутніх дизайнерів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Список використаної літератури

1. Бондырева С.К. Традиции: стабильность и приемственность в жизни общества : учеб. пособ. / С.К. Бондырева, Д.В. Колесов. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института ; Воронеж : Изд-во МОДЭК, 2004. – 280 с.

2. Воробьева Т.П. Воспитание этнохудожественной культуры подростков в учреждениях дополнительного образования детей : авторефер. на здобуття наук. ступеня канд пед. наук : спец. 13.00.01 / Т.П. Воробьева. – Челябинск, 2006. – 22 с.

3. Каган М.С. Морфология искусства. Историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусств / М.С. Каган. – Л. : Искусство, 1972. – 440 с.

4. Сикевич З.В. Социология и психология национальных отношений : учеб. пособ. / З.В. Синкевич. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 203 с.

5. Спирина М.Ю. Народная художественная культура: теория и практика в современном социуме [Электронный ресурс] / М.Ю. Спирина – Режим доступа: <http://bookcheba.com/page/kulturologis/ist/ist-11-idz-ax249.html>.

6. Ульянова Н.Б. Формирование этнохудожественной культуры будущего дизайнера в вузе : автореф. на здобуття наук. ступеня дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н.Б. Ульянова. – М., 2009. – 21 с.

7. Філософський словник соціальних термінів / під заг. ред. В.П. Андрущенко. – Х. : Корвін, 2002. – 672 с.

8. Чебоксаров Н.Н. Народы. Расы. Культуры / Н.Н. Чебоксаров, И.А. Чебоксарова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Наука, 1985. – 272 с.
9. Человек как субъект культуры / отв. ред. Э.В. Сайко. – М. : Наука, 2002. – 445 с.
10. Шабанова М.Н. Формирование этнокультуры будущего учителя изобразительного искусства [Электронный ресурс] / М.Н. Шабанова. – Режим доступа: <http://scientific-notes.ru/pdf/017-30.pdf>.
11. Эсеккуев К.В. Формирование этнохудожественной культуры студентов художественного графического факультета в процессе обучения декоративно-прикладному искусству (на материале КЧР) : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / К.В. Эсеккуев. – М., 2011. – 21 с.

Парфенова Е.В. Формирование этнохудожественной культуры личности как педагогическая проблема

В публикации проанализированы разные подходы к определению понятия этнохудожественной культуры и других связанных с ним терминов. Раскрыта роль этнохудожественной культуры в жизнедеятельности отдельной личности и общества в целом. Определены пути формирования этнохудожественной культуры личности в учреждениях образования.

Ключевые слова: этнос, нация, этническая культура, национальная культура, художественная культура, этнохудожественная культура.

Parfenova E. The formation of ethnic and artistic culture of person as a pedagogical problem

In the publication various approaches towards defining the notion of ethnic and artistic culture and other terms related to it have been analysed. The role of ethnic and artistic culture in the life activity of individual personality and the society as a whole has been revealed. The ways of personality's ethnic and artistic culture formation at educational institutions have been determined.

Key words: ethnic community, nation, culture, ethnic culture, national culture, artistic culture, ethnic and artistic culture.